

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Zaberanie pôdy – poplašný signál pre Európu a hrozba pre rodinné poľnohospodárske podniky“

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(2015/C 242/03)

Spravodajca: Kaul NURM

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 20. januára 2014 rozhodol podľa článku 29 ods. 2 rokovacieho poriadku vypracovať stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému:

„Zaberanie pôdy – poplašný signál pre Európu a hrozba pre rodinné poľnohospodárske podniky“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy).

Odborná sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci prijala svoje stanovisko 8. januára 2015.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 504. plenárnom zasadnutí 21. a 22. januára 2015 (schôdza z 21. januára 2015) prijal 209 hlasmi za, pričom 5 členovia hlasovali proti a 9 členovia sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Záver a odporúčania

1.1. Toto stanovisko sa zaoberá problémom zaberania pôdy (vrátane koncentrácie pôdy), ktorý sa vyskytuje na celom svete aj v EÚ a predstavuje hrozbu pre rodinné poľnohospodárske podniky.

1.2. Poľnohospodárska pôda je základom výroby potravín, a teda aj predpokladom zaručenia potravinovej bezpečnosti podľa článku 11 Medzinárodného paktu OSN o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach a článku 25 Všeobecnej deklarácie ľudských práv.

1.3. Zaberanie pôdy spôsobujú tieto faktory: čoraz globalizovanejší svet a s tým súvisiace zásady voľného obehu kapitálu, nárast počtu obyvateľov a urbanizácia, stále sa zvyšujúci dopyt po potravinách a energii z biologických zdrojov, rastúci dopyt po prírodných surovinách, tienisté stránky poľnohospodárskej a environmentálnej politiky, ako aj možnosť špekulovať so zvyšovaním hodnoty poľnohospodárskej pôdy.

1.4. Európsky hospodársky a sociálny výbor (EHSV) pozoruje vážnu hrozbu, ktorú predstavuje vysoká koncentrácia pôdy v rukách veľkých nepoľnohospodárskych investorov a veľkých poľnohospodárskych podnikov, a to aj v niektorých častiach Európskej únie. Táto koncentrácia sa prieči európskemu modelu udržateľného a multifunkčného poľnohospodárstva charakterizovaného predovšetkým rodinnými podnikmi a ohrozuje dosiahnutie cieľov stanovených v článkoch 39 a 191 ZFEÚ. Je v rozpore so štrukturálnym cieľom v poľnohospodárstve, ktorým je rozptýlenie vlastníctva, vedie k nezvratnému poškodeniu hospodárskych štruktúr na vidieku a k spoločensky nežiaducej industrializácii poľnohospodárstva.

1.5. V dôsledku industrializovaného poľnohospodárstva sa zvyšujú riziká spojené s bezpečnosťou potravín a degradáciou pôdy a znižuje sa potravinová bezpečnosť.

1.6. Rodinný poľnohospodársky podnik plní okrem výroby potravín ešte ďalšie dôležité funkcie v spoločnosti a ekologickú funkciu, ktoré industrializovaný model poľnohospodárstva s prevahou veľkých podnikov nemôže poskytnúť. Ak majú byť rodinné poľnohospodárske podniky životaschopnou alternatívou industrializovaného poľnohospodárstva a zaberania pôdy, ktoré je jedným z jeho prejavov, musia sa prijať aktívne opatrenia na ochranu rodinných poľnohospodárskych podnikov.

1.7. Pôda nie je bežný obchodný tovar, ktorého je možné jednoducho vyrobiť väčšie množstvo. Pôda je zdrojom, ktorý nie je neobmedzený, a preto by tu nemali platiť bežné trhové pravidlá. Vlastnícke vzťahy týkajúce sa pôdy a jej využívania sa musia regulovať viac ako doteraz. Vzhľadom na uznané chybné trendy považuje EHSV za potrebné vytvoriť tak na úrovni členských štátov, ako aj na úrovni EÚ jednoznačný štrukturálny poľnohospodársky model, ktorý bude mať dosah na využívanie pôdy a pozemkové právo.

1.8. Trh s poľnohospodárskou pôdou je v členských štátoch EÚ veľmi rozdielne regulovaný. Zatiaľ čo v niektorých štátoch platia obmedzenia, v iných štátoch chýbajú, čím vznikajú medzi členskými štátmi nerovnosti.

1.9. Pôdna politika je síce v kompetencii členských štátov, ale do určitej miery ju obmedzuje zásada voľného obehu kapitálu a tovaru stanovená v zmluvách. Preto EHSV žiada Európsky parlament a Radu, aby zvažili, či musí byť zaručený voľný obeh kapitálu aj v súvislosti s predajom a nákupom poľnohospodárskej pôdy a poľnohospodárskych podnikov, a to predovšetkým s ohľadom na štáty mimo EÚ, ale tiež v rámci EÚ.

1.10. EHSV vyzýva členské štáty, aby využívanie pôdy usmerňovali takým spôsobom, že sa využijú existujúce možnosti, ako sú dane, subvencie a finančné prostriedky v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) s cieľom zachovať na celom území EÚ model poľnohospodárstva založený na rodinných poľnohospodárskych podnikoch.

1.11. Členským štátom sa musí povoliť možnosť stanoviť si hornú hranicu nadobúdania poľnohospodárskej pôdy a vytvoriť systém predkupných práv pre tých, ktorých vlastníctvo pôdy je pod touto hranicou.

1.12. EHSV vyzýva Európsku komisiu a Európsky parlament, aby na základe jednotného postupu rozsiahlym spôsobom preskúmali dôsledky politických opatrení uplatňovaných v jednotlivých štátoch (opatrenia pomoci a obmedzenia) v súvislosti s koncentráciou poľnohospodárskej pôdy a poľnohospodárskou výrobou. Súčasne by sa malo preskúmať, aké riziko predstavuje koncentrácia pôdy pre potravinovú bezpečnosť, zamestnanosť, životné prostredie, kvalitu pôdy a rozvoj vidieka.

1.13. EHSV vyzýva všetky členské štáty EÚ, aby implementovali dobrovoľné pokyny pre zodpovednú správu (VGGT) a podávali Komisii a FAO správy o používaní a uplatňovaní uvedených pokynov v politikách pre správu pôdy.

1.14. Musí sa uplatňovať taká politika, ktorá nevedie ku koncentrácii pôdy, ale k prechodu od priemyselne fungujúcich veľkých poľnohospodárskych podnikov k menším výrobným jednotkám prostredníctvom silnejších rodinných poľnohospodárskych podnikov, čo by tiež zvýšilo potravinovú sebestačnosť.

1.15. EHSV bude naďalej pozorne sledovať vývoj týkajúci sa koncentrácie pôdy, skúmať jej dôsledky a podieľať sa na vypracúvaní návrhov na jej zamedzenie.

2. Celosvetové zaberanie pôdy – všeobecný kontext

2.1. Toto stanovisko sa zaoberá problémami zaberania pôdy a koncentrácie pôdy, ktorých dôsledky predstavujú ohrozenie existencie rodinných poľnohospodárskych podnikov.

2.2. Neexistuje jednotná medzinárodne uznaná definícia pojmu „zaberanie pôdy“. Pod zaberaním pôdy sa vo všeobecnosti rozumie proces nákupu poľnohospodárskej pôdy vo veľkom meradle bez predchádzajúcej konzultácie s miestnymi obyvateľmi alebo bez ich súhlasu. V konečnom dôsledku vedie k tomu, že sa zhoršia možnosti miestnych obyvateľov samostatne viesť poľnohospodársky podnik a zaistiť si potravinovú bezpečnosť. Vlastník má aj právo na využívanie zdrojov (pôdy, vody, lesa) a na zisky z tohto využívania. Možným sprievodným javom je skutočnosť, že sa upustí od dovtedajšieho poľnohospodárskeho využívania v prospech iných, nepoľnohospodárskych činností.

2.3. Poľnohospodárska pôda a prístup k vode sú základom pre výrobu potravín. Miera potravinovej sebestačnosti krajín závisí od rôznych faktorov, základným predpokladom je však existencia dostatočného množstva poľnohospodárskej pôdy a právo štátov regulovať systém jej vlastníctva a využívania.

2.4. V priemere pripadá na každú osobu na Zemi približne 2 000 m² poľnohospodárskej pôdy. Rozdelenie plôch vhodných na poľnohospodárstvo na obyvateľa sa v jednotlivých krajinách na celom svete veľmi líši, preto sa niektoré krajiny pokúšajú zväčšiť svoje plochy vhodné na poľnohospodársku výrobu nákupom pôdy v iných krajinách.

- 2.5. K zaberaniu pôdy prispievajú tieto faktory:
- 2.5.1. narastajúca globalizácia a s ňou súvisiace zásady voľného obehu kapitálu;
  - 2.5.2. nárast počtu obyvateľov a urbanizácia;
  - 2.5.3. neustále stúpajúci dopyt po potravinách;
  - 2.5.4. rastúci dopyt po energii z biologických zdrojov;
  - 2.5.5. rastúci dopyt po prírodných surovinách (vlákna a ďalšie výrobky z dreva);
  - 2.5.6. tienisté stránky poľnohospodárskej a environmentálnej politiky;
  - 2.5.7. možnosť špekulovať s potravinárskymi výrobkami na medzinárodnom alebo aspoň na európskom trhu;
  - 2.5.8. možnosť špekulovať so zvyšovaním hodnoty poľnohospodárskej pôdy a budúcimi príspevkami;
  - 2.5.9. snaha veľkých investorov investovať kapitál uvoľnený v dôsledku finančnej krízy v roku 2008 do poľnohospodárskej pôdy, ktorá je bezpečnejšou investíciou.
- 2.6. K tomuto zaberaniu poľnohospodárskej pôdy dochádza vo veľkej miere v Afrike, Južnej Amerike a ďalších oblastiach, ale aj v niektorých regiónoch Európy, v ktorých je pôda v porovnaní s rozvinutými krajinami a celosvetovým priemerom lacná.
- 2.7. Je ťažké získať spoľahlivé údaje o rozsahu zaberania poľnohospodárskej pôdy, pretože nie všetky obchody s pôdou sa registrujú a vzájomné transakcie právnických osôb týkajúce sa pôdy často nie sú obzvlášť transparentné, ako napríklad v prípade nákupu pôdy prostredníctvom dcérskych spoločností a partnerských podnikov. Niektoré mimovládne organizácie a výskumné ústavy však uskutočnili príslušné prieskumy. Podľa odhadov Svetovej banky bolo v rokoch 2008 – 2009 na celom svete zabraných 45 miliónov hektárov pôdy. V správe iniciatívy Land Matrix sa opisuje, ako bolo v 1 217 rozsiahlych obchodoch v rozvojových krajinách predaných celkom 83,2 milióna hektárov poľnohospodárskej pôdy, teda 1,7 % poľnohospodársky využiteľných plôch na celom svete⁽¹⁾.
- 2.8. Najviac pôdy bolo nakúpené v Afrike (56,2 mil. hektárov, t. j. 4,8 % poľnohospodárskych plôch Afriky), ďalej v Ázii (17,7 mil. hektárov) a v Latinskej Amerike (7 mil. hektárov). Pritom boli uprednostňované plochy, ktoré majú dobrú polohu a sú prístupné, sú zásobené vodou, hodia sa na pestovanie obilia a zeleniny a sľubujú vysoké výnosy. Investori sa zaujímajú aj o lesné oblasti. Investori pochádzajú v prvom rade z Číny, Indie, Kórey, Egypta, krajín Perzského zálivu, Brazílie a Južnej Afriky, ale tiež z USA a členských štátov EÚ. Krajiny s vysokými cenami pôdy nákupcov nezaujímajú. V týchto krajinách dochádza skôr ku koncentrácii vlastníctva pôdy, keď veľké poľnohospodárske podniky skupujú pôdu malých výrobcov.
- 2.9. Podľa správy Madariagovej nadácie⁽²⁾ z 10. júla 2013 majú niektoré oblasti politiky EÚ priamy či nepriamy vplyv na zaberanie pôdy v EÚ a na celom svete, napríklad politika v oblasti biohospodárstva, ako aj obchodná a poľnohospodárska politika. Určitú úlohu tu zohráva aj liberálna pôdna politika a všeobecne uznávaná zásada voľného obehu kapitálu a tovaru.
- 2.10. V prvom rade sa uvádza požiadavka vyššieho podielu biopalív a umožnenie bezcolného a bezkvótového obchodovania s cukrom, ktorú vyslovila EÚ a ktorá stojí za odštartovaním niektorých projektov v Ázii a Afrike spojených so zabaním pôdy.

⁽¹⁾ <http://www.landmatrix.org/en>

⁽²⁾ www.madariaga.org

3. Zaberanie pôdy a jej koncentrácia v Európe

3.1. Európa je súčasťou globálnych procesov, tieto procesy sa teda odohrávajú aj v rámci Európy, v niektorých oblastiach očividne, v iných skôr nenápadne. K zaberaniu pôdy dochádza predovšetkým v krajinách východnej a strednej Európy.

3.2. Popri klasickom nadobúdaní pôdy dochádza k preberaniu kontroly nad pestovateľskými plochami aj tým, že sa nakupujú podniky, ktoré vlastnia pôdu alebo majú príslušné nájomné zmluvy, alebo sa vyvíjajú snahy získať podiely na takýchto podnikoch. To vedie k tomu, že sa vlastníctvo pôdy stále viac sústreďuje v malom počte veľkých podnikov a v niektorých krajinách strednej a východnej Európy prevláda industrializované poľnohospodárstvo.

3.3. Zatiaľ čo sa celková výmera poľnohospodárskej pôdy v Európe znižuje, vlastníctvo pôdy sa stále viac sústreďuje v rukách jednotlivých veľkých podnikov. Jedno percento poľnohospodárskych podnikov kontroluje 20 % poľnohospodárskej pôdy v Európskej únii. Tri percentá poľnohospodárskych podnikov kontrolujú 50 % poľnohospodárskej pôdy v Európskej únii. Na druhej strane kontroluje 80 % poľnohospodárskych podnikov iba 14,5 % poľnohospodárskej pôdy.

3.4. V Európe je možné konštatovať súvislosť medzi klesajúcim počtom poľnohospodárskych výrobných jednotiek a klesajúcim počtom zamestnancov v poľnohospodárstve. Napríklad v rokoch 2005 – 2010 sa v krajinách východnej Európy, najmä v pobaltských štátoch (Estónsko, Lotyšsko a Litva), v najväčšej miere znížil počet výrobných jednotiek a súčasne s tým v tomto regióne aj najviac klesla potreba pracovnej sily (v Bulharsku a Rumunsku o 8,9 % za rok a v pobaltských štátoch o 8,3 % za rok). Naproti tomu v Írsku a na Malte počet poľnohospodárskych podnikov stúpol, a tým aj dopyt po pracovnej sile v poľnohospodárstve.

3.5. Za skupovanie pôdy a koncentráciu jej vlastníctva sú v zásade zodpovedné tri kategórie investorov: investori z tretích krajín, EÚ a z vlastnej krajiny.

3.6. Najdôkladnejší prehľad o koncentrácii vlastníctva pôdy v Európe, vrátane Európskej únie, poskytuje správa „*Concentration, land grabbing and people's struggles in Europe*“⁽³⁾, ktorú v apríli 2013 predložila organizácia *Via Campesina* a sieť *Hands off the Land*. Podľa tejto správy prebieha v súčasnosti v Európskej únii postupný proces zaberania pôdy a koncentrácie vlastníctva pôdy, ktorý ovplyvňuje ľudské práva, najmä právo na primeranú výživu. Najväčšie rozmery malo zaberanie pôdy v Maďarsku a Rumunsku. Tento proces však možno pozorovať aj v ostatných krajinách strednej a východnej Európy.

3.6.1. Podľa údajov rôznych zdrojov je v Rumunsku už asi 10 % poľnohospodárskej pôdy v rukách investorov z tretích krajín a ďalších 20 – 30 % kontrolujú investori z EÚ. V Maďarsku sa na základe tajných zmlúv dostal 1 milión hektárov pôdy pod kontrolu kapitálu pochádzajúceho hlavne z členských štátov EÚ. Hoci v Poľsku nie je do mája 2016 cudzincom povolené kupovať pôdu, je známe, že zahraniční podnikatelia predovšetkým z krajín EÚ už 200 000 hektárov pôdy kúpili. Vo francúzskej oblasti Bordeaux kúpili Číňania asi 100 viníc. Po zjednotení Nemecka boli na území bývalej NDR zrušené poľnohospodárske družstvá a vznikli tak rodinné poľnohospodárske podniky, ako aj právnické osoby. Odvtedy sa množia signály, že právnické osoby sú obzvlášť náchylné podľahnúť nepoľnohospodárskym investorom a poskytovateľom kapitálu.

3.7. Z nasledujúcich príkladov možno vytušiť rozsah tejto koncentrácie v podnikoch: v Rumunsku obhospodaruje najväčší poľnohospodársky podnik približne 65 000 hektárov pôdy, v Nemecku 38 000 hektárov. Najväčší podnik s chovom dojníc v Estónsku má 2 200 kráv a tento počet by sa mal dokonca zvýšiť až na 3 300 zvierat.

3.8. Jedným z dôvodov koncentrácie pôdy v Európe je jednotná platba na plochu v rámci prvého piliera SPP, pretože veľkým producentom zabezpečuje väčšiu finančnú priebornosť, a tým výhody a viac voľného kapitálu na prikúpenie pôdy. V krajinách EÚ-15 sa uplatňuje najmä režim jednotnej platby na poľnohospodársky podnik a v krajinách EÚ-12 najmä režim jednotnej platby na plochu. Zároveň postupuje koncentrácia pôdy v EÚ-15 podstatne pomalšie ako v EÚ-12.

⁽³⁾ http://www.eurovia.org/IMG/pdf/Land_in_Europe.pdf

3.9. Koncentrácia poľnohospodárskej pôdy zase vedie ku koncentrácii príspevkov v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky. V roku 2009 dostali 2 % rodinných poľnohospodárskych podnikov 32 % platieb zo SPP. Pritom medzi krajinami západnej a východnej Európy existujú rozdiely. Napríklad v roku 2009 dostali veľké poľnohospodárske podniky, ktoré v Bulharsku predstavujú celkovo 2,8 % všetkých podnikov, 66,6 % pomoci. Príslušné údaje za Estónsko sú 3 % a 53 %, v Dánsku zodpovedajú 3 % a 25 % a v Rakúsku 5,5 % a 25 %.

4. Dôsledky zaberania poľnohospodárskej úžitkovej pôdy

4.1. V štátoch, v ktorých dochádza ku koncentrácii a skupovaniu pôdy, je multifunkčný európsky model poľnohospodárstva založený na rodinných podnikoch vytláčaný industrializovanou poľnohospodárskou veľkovýrobou.

4.2. Z uvedeného výskumu vyplýva, že potravinárske a nepotravinárske plodiny vypestované na odkúpenej pôde sa vyvážajú prevažne do krajín, z ktorých pochádzajú investície. Iba malá časť týchto výrobkov je určená pre domáce trhy. V závislosti od miery zaberania pôdy sa zhoršuje domáca potravinová bezpečnosť.

4.3. Zaberanie pôdy a koncentrácia vlastníctva pôdy vedie k tomu, že poľnohospodárske podniky, ktoré tieto plochy doteraz využívali, sú vytláčané. Dôsledkom je strata možností zamestnania a živobytia vo vidieckych oblastiach. Tento proces je zvyčajne nezvratný, pretože pre malých výrobcov alebo aj nové podniky (a mladých poľnohospodárov) je veľmi ťažké kúpiť si pôdu a presadiť sa v tomto hospodárskom odvetví, keď nemajú dostatočný kapitál.

4.4. Napriek tomu, že sa Svetová banka snažila poukázať na pozitívne stránky zaberania pôdy, ako je napríklad vyššia efektívnosť, inovácie a rozvoj, mnohé organizácie občianskej spoločnosti a hnutia zaberanie pôdy kritizujú. Podľa ich názoru to vedie k poškodzovaniu životného prostredia, znehodnocovaniu pôdy a ubúdaniu možností živobytia vo vidieckych oblastiach, a namiesto udržateľného poľnohospodárstva sa rozvíja obrovský agrárny priemysel založený na monokultúrach.

4.5. Zaberanie pôdy má negatívny vplyv na rozvoj vidieckych komunít. Zápornou stránkou veľkoplošného pestovania je nárast nezamestnanosti vo vidieckych oblastiach, čo vedie k sociálnym nákladom.

4.6. Willis Peterson, výskumný pracovník na Univerzite v Minnesote, dokonca tvrdí, že malé rodinné poľnohospodárske podniky sú aspoň také účinné ako veľké poľnohospodárske podniky. Aj tvrdenie, že koncentrácia pôdy vedie k vyšším výnosom, nezodpovedá skutočnosti⁽⁴⁾. Údaje FAO dokazujú opak, pretože viac ako 90 % poľnohospodárskych podnikov na svete sú rodinné podniky, ktoré obhospodarujú 75 % poľnohospodárskej pôdy a celosvetovo produkujú 80 % potravín.

4.7. Varovným príkladom následkov výkupu pôdy je Škótsko, kde bola pred 200 rokmi rozdelená plocha vo veľkosti Holandska na jednotky vo veľkosti medzi 8 000 a 20 000 hektárov a bola predaná investorom. V tejto oblasti žilo 1,5 až 2 milióny ľudí. Doteraz je táto oblasť kvôli priemyselne vedenému poľnohospodárstvu vyludnená. Škótsky parlament sa v súčasnosti zaoberá novým osídlením tejto oblasti, čo je však výrazne drahšie, ako keby sa bol zachoval model poľnohospodárstva založený na menších podnikoch.

5. Význam rodinných poľnohospodárskych podnikov pre spoločnosť a potravinovú bezpečnosť

5.1. EHSV s uspokojením konštatoval, že Organizácia Spojených národov vyhlásila rok 2014 za Medzinárodný rok rodinných poľnohospodárskych podnikov. Rôznym spôsobom sa podieľal na tom, aby sa zdôraznil strategický význam týchto rodinných podnikov pre potravinovú bezpečnosť a rozvoj vidieka a aby sa o ňom v spoločnosti viac diskutovalo.

⁽⁴⁾ <http://familyfarmingahap.weebly.com/family-vs-corporate-farming.html>

5.2. Keďže doteraz neexistuje ani na medzinárodnej úrovni, ani v rámci Európskej únie všeobecne uznávaná definícia rodinného poľnohospodárskeho podniku, EHSV vyzýva Európsku komisiu, Európsky parlament a Radu, aby tento pojem definovali. EHSV navrhuje nasledujúce znaky, ktoré musí poľnohospodársky podnik spĺňať, aby bol považovaný za rodinný podnik:

- 5.2.1. prevádzkové rozhodnutia prijímajú rodinní príslušníci;
- 5.2.2. podstatnú časť prác na hospodárstve vykonávajú členovia rodiny;
- 5.2.3. tak majetok, ako aj najväčšia časť kapitálu patrí rodine alebo je pôda v rukách miestneho spoločenstva;
- 5.2.4. aj kontrola správy podniku je v rukách rodiny;
- 5.2.5. podnik sa v rodine odovzdáva z jednej generácie na ďalšiu;
- 5.2.6. rodina žije na vlastnom pozemku, ktorý je súčasťou poľnohospodárskeho podniku, alebo v jeho blízkosti.

5.3. Vo väčšine regiónov sveta má spoločensky a ekologicky primeraný život a práca v rodinných podnikoch na vidieku a v poľnohospodárstve niekoľko tisícročnú tradíciu. Tam, kde existuje právna istota a politická spoľahlivosť, sa rodinné podniky na rozdiel od iných poľnohospodárskych systémov na celom svete osvedčili ako stabilné resp. ich predčili.

5.4. Rodinný poľnohospodársky podnik plní okrem výroby potravín ešte ďalšie užitočné funkcie v spoločnosti, ktoré industrializovaný model poľnohospodárstva, v ktorom majú prevahu veľké podniky a je založený na zamestnancoch v pracovnom pomere, nemôže poskytnúť.

5.4.1. Rodinné poľnohospodárske podniky, ako aj poľnohospodárske družstvá zohrávajú aktívnu úlohu v hospodárskom prostredí vidieckych oblastí. Pre ich stabilitu a flexibilitu má veľký význam členstvo v družstevných a profesijných organizáciách. Poľnohospodárske podniky zachovávajú kultúrne dedičstvo a život na vidieku, obohacujú spoločenský život na vidieku, vytvárajú veľmi hodnotné produkty, prírodné zdroje využívajú udržateľným spôsobom a zabezpečujú široké rozptýlenie vlastníctva vo vidieckych oblastiach.

5.4.2. Rodinné poľnohospodárske podniky sa nesťažujú na nedostatok pracovných miest, samy ich vytvárajú a sú otvorené inováciám.

5.4.3. Gazdovský dvor ponúka deťom ideálne prostredie, v ktorom sa z generácie na generáciu odovzdávajú potrebné znalosti a zručnosti, čo zabezpečuje kontinuitu týchto podnikov.

5.4.4. Poľnohospodárska produkcia rodinných podnikov sa vyznačuje tým, že je mnohotvárna a decentralizovaná. To zaručuje hospodársku súťaž na trhu a znižuje rizikové faktory spojené s koncentráciou pôdy.

5.4.5. Veľký počet podnikov je z hľadiska prežitia ľudstva hodnotou samou osebe, pretože zabezpečuje väčšiemu počtu ľudí zručnosti a znalosti týkajúce sa výroby potravín, a tým vytvára základné podmienky na to, aby boli zručnosti a znalosti potrebné na prežitie k dispozícii aj v čase krízy. Ak majú byť rodinné poľnohospodárske podniky životaschopnou alternatívou industrializovaného poľnohospodárstva a zaberania pôdy, ktoré je jedným z jeho prejavov, musia sa prijať aktívne opatrenia na ochranu rodinných poľnohospodárskych podnikov, o. i. opatrenia na podporu organizáciám producentov a opatrenia proti nekalým obchodným praktikám. Politické opatrenia na úrovni EÚ a štátnej úrovni môžu prispieť k dosiahnutiu udržateľnejšieho a odolnejšieho rodinného poľnohospodárstva ⁽⁵⁾.

(5) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/529047/IPOL-AGRI_NT\(2014\)529047_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/529047/IPOL-AGRI_NT(2014)529047_EN.pdf)

6. Možnosti regulácie trhu s poľnohospodárskou pôdou a predchádzanie zaberaniu a koncentracii pôdy

6.1. Pôda je základom výroby potravín. Článok 11 Medzinárodného paktu Organizácie Spojených národov o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach⁽⁶⁾ spolu s článkom 25 Všeobecnej deklarácie ľudských práv⁽⁷⁾ zaväzuje štáty k tomu, aby uznali právo na bezpečné potraviny a v dostatočnom množstve pre každého, kto žije na ich území, čo priamo súvisí s prístupom k pôde.

6.2. Keďže v EÚ existuje len málo ropy a zemného plynu, predstavuje táto skutočnosť hrozbu pre potravinovú bezpečnosť. Preto treba zachovať udržateľné poľnohospodárstvo a rodinné poľnohospodárske podniky.

6.3. Pôda nie je bežný obchodný tovar, ktorého je možné jednoducho vyrobiť väčšie množstvo. Pôda je zdrojom, ktorý nie je neobmedzený, a preto by tu nemali platiť bežné trhové pravidlá. EHSV zastáva názor, že v členských štátoch a v EÚ musí dôjsť k intenzívnej diskusii o jednoznačnom štruktúrnom poľnohospodárskom modeli. Len z takéhoto základu môžu a musia vychádzať politické dôsledky a opatrenia. Ako príklad tu možno uviesť právne posúdenie nákupu podielov poľnohospodárskych podnikov (tzv. Share Deals). Vlastnícke vzťahy týkajúce sa pôdy a jej využívania sa musia regulovať viac ako doteraz.

6.4. Organizácie rôznej politickej orientácie sa zaoberali otázkou regulovania vlastníctva pôdy a vypracovaním príslušných politických opatrení a poukázali na to, že v tejto oblasti je nevyhnutná dobrá správa vecí verejných. Organizácia OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) vypracovala na túto tému dobrovoľné usmernenia: „*The Voluntary Guidelines of the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forestry*“⁽⁸⁾. Cieľom týchto usmernení je dosiahnuť regulované, zaistené práva na užívanie pôdy, ktoré majú zabezpečiť rovnaký prístup k zdrojom (pôde, rybolovným oblastiam, lesom), aby sa tak redukoval výskyt hladu a chudoby, podporil trvalo udržateľný rozvoj a zlepšilo životné prostredie. Unctad, FAO, IFAD a Svetová banka spoločne vytvorili zásady pre zodpovedné investície do poľnohospodárstva⁽⁹⁾, ktoré uznávajú práva, prostriedky na živobytie a zdroje. OECD vydala politický rámec pre investície do poľnohospodárstva (*Policy Framework for Investment in Agriculture – PPIA*)⁽¹⁰⁾. Cieľom je poskytnúť štátom usmernenia pri formulovaní politických opatrení na stimulovanie súkromných investícií do poľnohospodárstva.

6.5. EHSV sa domnieva, že usmernenia FAO/OSN týkajúce sa práv poľnohospodárov na užívanie pôdy sú dôležitým míľnikom a žiada, aby boli vo všetkých štátoch rozhodne a presne uplatňované. Nejasné vlastnícke práva sú znakom „zlej správy vecí verejných“ a naopak motiváciou na zaberanie pôdy.

6.6. V dokumente, ktorý v roku 2012 uverejnil Factor Markets⁽¹¹⁾, sa skúmajú právne predpisy týkajúce sa predaja pôdy v členských štátoch EÚ a kandidátskych krajinách. Vyplýva z neho, že celý rad členských štátov má vlastné právne predpisy, ktoré majú zabrániť rozsiahlej koncentracii pôdy a jej skupovaniu cudzincami, napr. udeľovaním predkupného práva. V niektorých krajinách musia byť všetky transakcie týkajúce sa poľnohospodárskej pôdy úradne povolené bez ohľadu na krajinu pôvodu kupujúceho. Je to bežné napr. vo Francúzsku, Nemecku a Švédsku. Zároveň sú krajiny, ako napríklad Maďarsko a Litva, v ktorých bola stanovená horná hranica pre poľnohospodársku pôdu, ktorú môže mať v držbe jeden vlastník.

6.6.1. Vo Francúzsku podliehajú transakcie s pôdou kontrole regionálnych orgánov (*Sociétés d'Aménagement Foncier et d'Établissement Rural, SAFER*). SAFER je regionálny úrad, ktorého úloha spočíva v tom, aby pomáhal poľnohospodárom, v tomto prípade najmä mladým poľnohospodárom, pri novom usporiadaní majetkových pomerov a zabezpečil transparentnosť trhu s poľnohospodárskou pôdou.

6.6.2. Vo Švédsku je pri nákupe pôdy v riedko osídlených oblastiach povinné vyžiadať si povolenie. Pri vydávaní takéhoto povolenia sa berie do úvahy vzdelanie resp. predchádzajúce skúsenosti kupujúceho a niekedy sa tiež požaduje, aby kupujúci na kúpenej pôde býval. Vo Švédsku si môžu poľnohospodársku pôdu kúpiť len fyzické osoby.

⁽⁶⁾ <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ceschr.aspx>

⁽⁷⁾ <http://www.unhr.org/en/documents/udhr/index.shtml>

⁽⁸⁾ <http://www.fao.org/docrep/016/i2801e/i2801e.pdf>

⁽⁹⁾ <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/G-20/PRAL.aspx>

⁽¹⁰⁾ http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/PPIA_April2013.pdf

⁽¹¹⁾ http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/120249/2/FM_WP14CEPonSalesMarketRegulations_D15.1_Final.pdf

6.6.3. V Litve smie právnická osoba kúpiť pôdu len v tom prípade, keď jej príjem z poľnohospodárskej činnosti tvorí aspoň 50 % jej celkových príjmov. Domáce fyzické a právnické osoby môžu vlastniť do 500 hektárov pôdy.

6.6.4. V Belgicku, Taliansku a Francúzsku majú nájomcovia poľnohospodárskej pôdy pri jej predaji predkupné právo.

6.7. Ako je z tohto prehľadu možné vyčítať, trh s poľnohospodárskou pôdou je v členských štátoch EÚ veľmi rozdielne regulovaný. Zatiaľ čo v niektorých štátoch platia obmedzenia, v iných štátoch chýbajú, čím vznikajú medzi členskými štátmi nerovnosti. V tomto zmysle možno chápať aj rozhodnutie bulharského parlamentu, ktorý predĺžil do roku 2020 moratórium na nadobúdanie poľnohospodárskej pôdy, ktorého platnosť sa mala skončiť 22. októbra 2013, a to napriek varovaniu zo strany EÚ, pretože postrehol bezprostredné ohrozenie domácich poľnohospodárskych plôch, keďže v Bulharsku sú ceny pôdy, ale aj kúpna sila poľnohospodárov podstatne nižšie než v prosperujúcich krajinách.

6.8. V analýze združenia Factor Markets z roku 2012 ⁽¹²⁾ sa konštatuje, že dominantné postavenie veľkých korporácií na trhu s poľnohospodárskou pôdou narúša aj riadne fungovanie tohto trhu. Veľké korporácie zaberajúce pôdu využívajú svoju moc tak na miestnych, ako aj regionálnych trhoch s poľnohospodárskou pôdou na ovplyvňovanie cien pôdy a podmienok nájomných zmlúv.

6.9. Pôdna politika patrí do právomoci členských štátov, ktoré si môžu stanoviť obmedzenia na transakcie v prípade, keď je ohrozená národná energetická alebo potravinová bezpečnosť a keď sú obmedzenia v prevažujúcej miere vo verejnom záujme. Obmedzenia sú prípustné s cieľom zabrániť špekuláciám, zachovať miestne tradície a zabezpečiť riadne využívanie pôdy. Zároveň takéto obmedzenia obmedzujú zásadu voľného obehu tovaru a kapitálu, ktorá je stanovená v zmluvách. Preto EHSV žiada Európsky parlament a Radu, aby zvažili, či musí byť vždy zaručený voľný obeh kapitálu v súvislosti s predajom a nákupom poľnohospodárskej pôdy a poľnohospodárskych podnikov, a to predovšetkým s ohľadom na štáty mimo EÚ, ale tiež v rámci EÚ. V tejto súvislosti treba mať na zreteli, že ceny poľnohospodárskej pôdy a príjmy ľudí sa v jednotlivých členských štátoch výrazne líšia. Je potrebné nájsť odpoveď na otázku, či voľný obeh kapitálu a voľný trh poskytujú všetkým občanom a právnickým osobám rovnaké príležitosti na nadobudnutie pôdy.

6.10. Podľa názoru EHSV je nevyhnutné, aby s ohľadom na potravinovú bezpečnosť a iné legitímne ciele na základe udržateľného poľnohospodárskeho modelu mali členské štáty viac možností regulovať svoj trh s poľnohospodárskou pôdou a stanovovať v tejto súvislosti obmedzenia. EHSV zároveň vyzýva všetky členské štáty EÚ, aby využili všetky možnosti, ktoré majú k dispozícii pri formulovaní legislatívy. Niektorým členským štátom zjavne chýbajú jasné politické ciele alebo tieto ciele obsahujú diskriminačné prvky.

6.11. Ak Európsky parlament a Rada dospejú k záveru, že obmedzenia obehu kapitálu sú s ohľadom na potravinovú bezpečnosť opodstatnené, musí sa o tom diskutovať aj na medzinárodnej úrovni, pretože voľný obeh kapitálu je zaručený rôznymi medzinárodnými dohodami.

6.12. Existujúce právne a politické možnosti EÚ a členských štátov umožňujú ovplyvňovanie využívania pôdy cez dotácie alebo dane. Šikovným využitím nástrojov SPP a pôdnou politikou je možné zabezpečiť, aby bola výroba možná a ekonomicky rentabilná aj pre malé poľnohospodárske podniky, čo by zase zabránilo koncentracii pôdy.

6.13. V rámci reformovanej SPP by istotne bolo možné zaviesť horné hraničné hodnoty a upraviť priame platby tak, aby prvé hektáre viac zavážili, a zjednodušiť investičné dotácie a priame platby pre malé poľnohospodárske podniky. EHSV však pochybuje, že existujúce obmedzenia majú veľký vplyv na zamedzenie koncentracii pôdy a či sú tieto možnosti dostatočne využívané v tých členských štátoch, v ktorých sú štrukturálne rozdiely medzi poľnohospodárskymi podnikmi a intenzita koncentracie pôdy najväčšie. EHSV odporúča členským štátom, aby tieto možnosti intenzívne využívali, a vyzýva inštitúcie Európskej únie, aby zaviedli silnejší mechanizmus prerozdelenia pomoci.

⁽¹²⁾ http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/120249/2/FM_WP14CEPSONSalesMarketRegulations_D15.1_Final.pdf

6.14. Poľnohospodárska pôda je obmedzeným prírodným zdrojom, a preto jej zaberanie ohrozuje dosiahnutie cieľov stanovených v článkoch 39 a 191 ZFEÚ. Z tohto dôvodu EHSV apeluje na Európsku komisiu a Európsky parlament, aby sa aktívne zaoberali úpravou využívania pôdy.

6.15. EHSV odporúča, aby sa vo všetkých členských štátoch EÚ zaviedla horná hranica pre nadobúdanie poľnohospodárskej pôdy tak pre fyzické, ako aj právnické osoby. Tí, ktorí sú pod touto hranicou, by mali mať predkupné právo. Príslušné orgány môžu uplatňovať predkupné právo len v prípade tých poľnohospodárov, ktorí sú pod touto hranicou.

6.16. Do rozhodovacieho procesu týkajúceho sa využívania pôdy, by mali byť zapojené miestne spoločenstvá, čo zároveň znamená, že sa im musí poskytnúť viac práv a možností.

6.17. Pri využívaní poľnohospodárskej pôdy by sa mala uprednostňovať výroba potravín pred produkciou biopalív.

6.18. Musí sa uplatňovať taká politika, ktorá nevedie ku koncentrácii pôdy, ale k prechodu od industrializovanej výroby k menším výrobným jednotkám, čo by tiež zvýšilo potravinovú sebestačnosť. V členských štátoch EÚ by mali existovať štátne inštitúcie, ktoré majú prehľad o pomeroch týkajúcich sa vlastníctva a využívania poľnohospodárskej pôdy. To by si vyžadovalo, aby boli v celoštátnych databázach uvedené okrem údajov o vlastníčkovi pôdy aj údaje o jej užívateľoch. Takéto údaje by umožnili uskutočniť potrebné kontroly a reagovať na zmeny.

6.19. EHSV vyzýva Európsku komisiu a Európsky parlament, aby na základe jednotného postupu preskúmali, aké dôsledky majú politické opatrenia a obmedzenia v jednotlivých štátoch na koncentráciu pôdy. Súčasne by sa malo preskúmať, aké riziko predstavuje koncentrácia pôdy pre potravinovú bezpečnosť, zamestnanosť, životné prostredie a rozvoj vidieka.

6.20. EHSV vyzýva všetky členské štáty EÚ, aby podávali Komisii a FAO správy o používaní a uplatňovaní dobrovoľných pokynov pre zodpovednú správu (VGGT, prijatých vo FAO v roku 2012) v politikách pre správu pôdy. VGGT majú celosvetový dosah (článok 2.4), ktorý zahŕňa aj Európu. VGGT vyzývajú štáty, aby vytvorili platformy mnohých zúčastnených strán, do ktorých by boli zapojené a na ktorých by sa zúčastnili najviac postihnuté strany. Platformy by mali monitorovať implementovanie pokynov a zosúladať s nimi jednotlivé politiky⁽¹³⁾.

6.21. EHSV bude naďalej pozorne sledovať vývoj týkajúci sa koncentrácie pôdy, skúmať jej dôsledky a podieľať sa na vypracúvaní návrhov na jej zamedzenie. Okrem toho túto iniciatívu podporuje aj WFAL (*World Forum on Access to Land and Natural Resources*) a vyzýva Európsku komisiu a Európsky parlament, aby túto činnosť podporili.

V Bruseli 21. januára 2015

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Henri MALOSSE

⁽¹³⁾ Pozri článok 26.2 VGGT: <http://www.fao.org/docrep/016/i2801e/i2801e.pdf>